

140. rocznica otwarcia szkoły weterynaryjnej we Lwowie

Zbigniew Wróblewski¹, Antoni Gamota², Alla Vyniarska², Tomasz Górski³

z Gabinetu Weterynaryjnego w Piszcu¹, Narodowego Uniwersytetu Medycyny Weterynaryjnej i Biotechnologii im. S.Z. Grzyckiego we Lwowie² oraz Lubelskiej Izby Lekarsko-Weterynaryjnej³

1 października 2021 r. minęła 140. rocznica rozpoczęcia nauczania w Cesarsko-Królewskiej Szkole Weterynarii i Szkole Kucia Koni w połączeniu z Zakładem Leczenia Zwierząt we Lwowie.

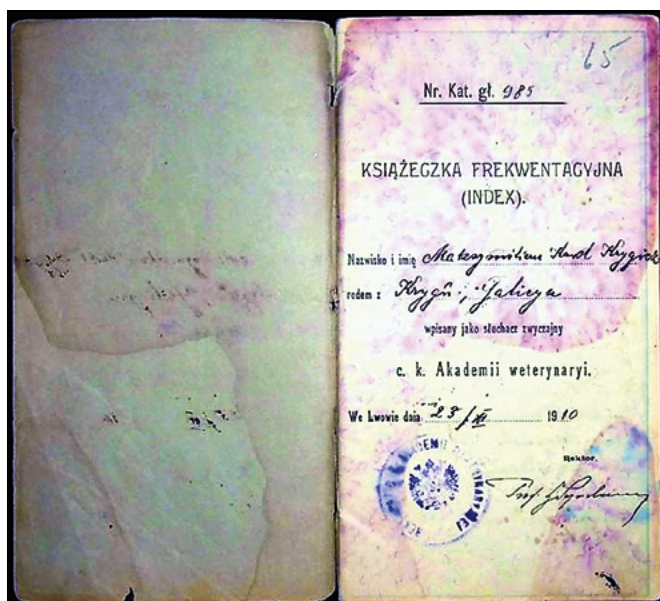
W ciągu 58 lat, do 1939 r., będąc jedyną polską samodzielną uczelnią weterynaryjną, osiągnęła wysoki poziom i jako Akademia Medycyny Weterynaryjnej, obok Uniwersytetu Jana Kazimierza i Politechniki Lwowskiej, wpisała się w akademicką historię Lwowa. Z przykrością trzeba stwierdzić, że w wielu współczesnych publikacjach dotyczących Lwowa jej rola jest marginalizowana, a czasami pomijana.

Lwów w XIX i XX wieku odegrał kluczową rolę rozwoju polskiej weterynarii i był dla Polaków jednym z najważniejszych ośrodków kulturalnych i naukowych obok Krakowa, Warszawy, Wilna i Poznania. Polityka zaborców, szczególnie pruska i rosyjska, była szczególnie agresywna, z naciskiem na wynaradawianie Polaków. W 1873 r. w zaborze rosyjskim zrusyfikowano Szkołę Weterynaryjną w Warszawie, pozbawiając Polaków możliwości kształcenia się w języku ojczystym. Inna sytuacja panowała w Cesarstwie Austriackim. Uzyskana w latach 1860–1873 autonomia galicyjska, a szczególnie wprowadzenie języka polskiego jako urzędowego do administracji i sądownictwa w Galicji, otworzyła przed Polakami możliwość rozwoju oświaty, sztuki i nauki (1, 2). W 1871 r. Sejm Galicyjski podjął uchwałę o założeniu Szkoły Weterynaryjnej we Lwowie, a Wydział Krajowy zakupił 18-morgową posesję z budynkami przy ul. Kochanowskiego 67 na jej siedzibę. Pierwotnie szkoła była usytuowana na terenie dawnej odlewni żeliwa i miała bardzo trudne warunki lokalowe.

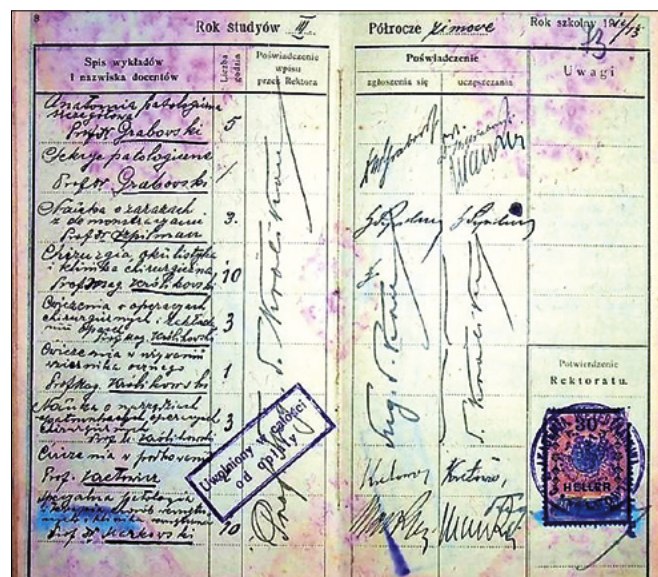
Mimo tej decyzji przez prawie 10 lat trwały wielokrotne oficjalne i nieoficjalne zabiegi i starania polskich polityków, naukowców i przedstawicieli we władzach galicyjskich o poparcie Wiednia dla tej inicjatywy. Wyższe szkolnictwo weterynaryjne we Lwowie powstało w dużym stopniu dzięki zaangażowaniu lekarzy medycyny, którzy dostrzegali zagrożenia chorobami odzwierzęcymi, konieczność ich zwalczania i lecznictwa zwierząt w Galicji. Przedstawili koncepcję stworzenia grupy zawodowej o wykształceniu akademickim świadomej swojej misji ochrony człowieka przed zoonozami oraz zdolnej do podjęcia diagnostyki i terapii oraz profilaktyki chorób zwierząt, co później zaowocowało reformą weterynarii i studiów weterynaryjnych w Cesarstwie Austriackim z inicjatywy naukowców uczelni weterynaryjnej we Lwowie. Wybitny wkład w powstanie uczelni wniósł ówczesny protomedyk (naczelnny lekarz) Galicji, pionier histopatologii, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego Alfred Biesiadecki. Jego zasługą było również oddanie szkoły jako uczelni wyższej pod zarząd Ministerstwa Wyznań i Oświaty i skompletowanie kadry naukowej. Postanowieniem cesarskim z 27 grudnia 1880 r. wyznaczono na 1 października 1881 r. termin otwarcia Szkoły Weterynarii i Szkoły Kucia Koni w połączeniu z Zakładem Leczenia Zwierząt (1, 3, 4, 5). Prace adaptacyjne szkoły nie zostały wtedy jeszcze ukończone i zabrakło wyposażenia. W niewiarygodnie ciężkich warunkach rozpoczęła się działalność pierwszej samodzielnej polskiej uczelni weterynaryjnej (1, 4). Kanalizację, wodociąg i oświetlenie gazowe na terenie uczelni wprowadzono dopiero w latach 1904–1908, a elektryfikacji dokonano w 1924 r. (6). Aleksander Zakrzewski (przyszły profesor Wydziału Weterynaryjnego we Wrocławiu) w „Przeglądzie Weterynaryjnym” w 1936 r. tak ocenił początki uczelni:

W lwowskich zbiorach zachowały się zdjęcia 17 pierwszych absolwentów Cesarsko-Królewskiej Szkoły Weterynarii z 1885 r. Byli wśród nich (od lewej): Marian Audykowski, Włodzimierz Fedorowicz, Joachim Fischer i lekarz medycyny Jan Wiktor

Indeks studenta Cesarsko-Królewskiej Akademii Weterynaryjnej we Lwowie

Strona z wpisami w indeksie studenta Cesarsko-Królewskiej Akademii Weterynaryjnej we Lwowie

Współcześni nie umieliby podjąć tak ogromnym obowiązkom w podobnych warunkach. Widocznie ludzie z przed dwóch pokoleń byli inni ... ci dziwni ludzie nie tylko umieli wytrwać w tych warunkach, lecz stać ich było na organizowanie otaczającego życia (7).*

Szczegółowe opisanie historii lwowskiej uczelni to temat na obszerną monografię, w jednym artykule jest to niemożliwe. W dalszej części artykułu dokonano więc wyboru niektórych mniej znanych faktów z historii uczelni i świadomości pominięto biogramy osób zasłużonych dla rozwoju uczelni. Opisanie poniżej chronologiczne zestawienie historyczne łączy powiązanie opisanych wydarzeń.

Chronologia ważniejszych wydarzeń na lwowskiej uczelni weterynaryjnej

Lata 1881–1918

- 1881 – początek działalności Cesarsko-Królewskiej Szkoły Weterynarii i Szkoły Kucia Koni we Lwowie z polskim językiem nauczania,
- 1885 – pierwsi absolwenci uzyskali dyplomy lekarzy weterynaryjnych,
- 1897 – zmieniono nazwę szkoły na Cesarsko-Królewską Akademię Weterynaryjną we Lwowie, dokonano reformy nauczania, mianowano rektora, do 1939 r. wydawano dyplomy w języku łacińskim,
- 1909 – Cesarsko-Królewska Akademia Weterynaryjna we Lwowie uzyskała pełne prawa akademickie,
- 1909 – pierwszy lekarz weterynaryjni uzyskali tytuł doktora medycyny weterynaryjnej,
- 1914/1915 – rosyjska okupacja Lwowa i zawieszenie zajęć na 10 miesięcy.

Dyrektorzy Cesarsko-Królewskiej Szkoły Weterynarii i Szkoły Kucia Koni

1. Piotr Seifman (1881–1894)
2. Józef Szpilman (1894–1897)

Rektorzy Cesarsko-Królewskiej Akademii Weterynaryjnej

1. Józef Szpilman (1897–1911)
2. Stanisław Królikowski (1911–1913)
3. Mieczysław Grabowski (1913–1915)
4. Stanisław Fibich (1915–1917)
5. Włodzimierz Kulczycki (1917–1919)

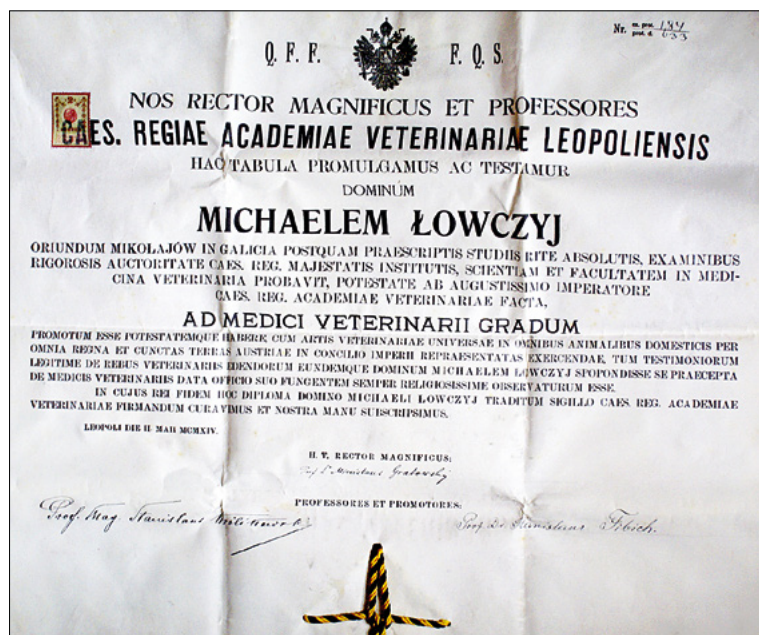
Profesorowie etatowi w latach 1881–1918

Piotr Seifman, Antoni Barański, Henryk Kadyi, Paweł Kretowicz, Stanisław Królikowski, Jan Prus, Józef Nusbaum-Hilarowicz, Gustaw Piotrowski, Włodzimierz Kulczycki, Mieczysław Grabowski, Stanisław Fibich, Adolf Gizelt, Kazimierz Panek, Zygmunt Markowski, Teofil Hołobut, Stanisław Niemczycki, Stefan Dąbrowski (1, 4).

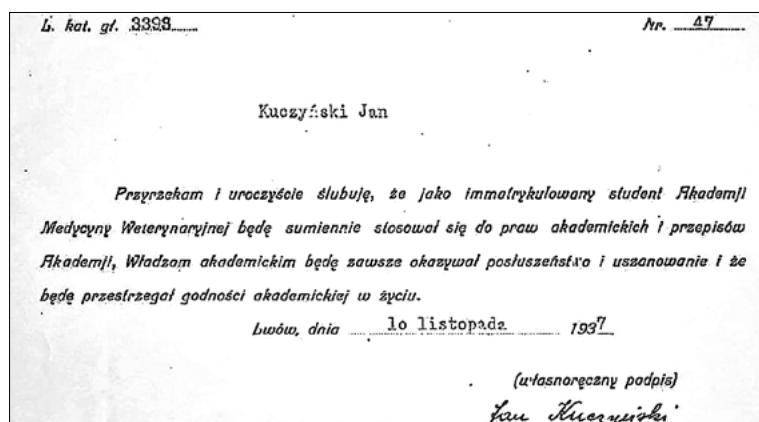
Lata 1919–1939

- 1919 – w październiku wznowiono, przerywane działaniami wojennymi, studia na Akademii Weterynaryjnej,
- 1919–1920 – próby włączenia Akademii Weterynaryjnej w struktury Uniwersytetu Jana Kazimierza w Lwowie, a także przeniesienia uczelni do Warszawy,
- 1922 – z racji wysokiego poziomu kształcenia uczelnia otrzymała nazwę Akademii Medycyny Weterynaryjnej i stała się znaczącym weterynaryjnym ośrodkiem akademickim w Europie,
- 1923 – Helena Jurgielewicz, córka prof. Odo Bujwida, jako pierwsza kobieta po ukończeniu studiów z ogólnym wynikiem celującym otrzymała dyplom lekarza weterynarii,
- 1930 – ukończono modernizację i powiększenie Zakładu Anatomii Porównawczej, zwłaszcza jej prosektorium,
- 1937 – zakupiono przylegający do terenu uczelni pałac Turkułów-Comello (Batyckich) wraz z ogrodem przy ulicy Piekarskiej 50, w którym umieszczono cztery zakłady (botaniki, higieny środków spożywczych pochodzenia zwierzęcego, fizjologii i hodowli),

* Zachowano oryginalną pisownię.

Dyplom z 1914 r. Cesarsko-Królewskiej Akademii Weterynaryjnej we Lwowie

Tekst przyrzeczenia studenta Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie

- 1939 – tuż przed wybuchem wojny został ukończony nowoczesny budynek dla Zakładu Położnictwa,
- 22 września 1939 – Akademia Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie z polskim językiem nauczania po 58 latach formalnie zakończyła swoją działalność.

Rektorzy Akademii Weterynaryjnej we Lwowie 1919–1922

1. Kazimierz Panek (1919–1920)
2. Zygmunt Markowski (1920–1922)

Profesorowie etatowi w latach 1919–1922

Stanisław Królikowski, Włodzimierz Kulczycki, Mieczysław Grabowski, Stanisław Fibich, Adolf Gizelt, Teofil Hołobut, Stanisław Niemczycki, Zygmunt Markowski, Wacław Moraczewski oraz trzech profesorów Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie – Adolf Beck, Ludwik Jaxa-Bykowski i Zdzisław Steusing.

Rektorzy Akademii Medycyny Weterynaryjnej w latach 1922–1939

1. Stanisław Niemczycki (1923–1925)
2. Wacław Moraczewski (1925–1927)

5. Zygmunt Markowski (1927–1930)
6. Bronisław Janowski (1930–1936)
7. Jerzy Alexandrowicz (1936–1937)
8. Kazimierz Szczudłowski (1937–1939)

Profesorowie etatowi w latach 1922–1939

Wacław Moraczewski, Kazimierz Szczudłowski, Stefan Gajewski, Stanisław Czerski, Alfred Trawiński, Bronisław Janowski, Antoni Bant, Jerzy Alexandrowicz, Aleksander Zakrzewski, Andrzej Klisiecki, Gustaw Poluszyński, Stanisław Legeżyński, Wincenty Skowroński, Tadeusz Olbrycht, Tadeusz Konopiński (4).

Międzynarodowy charakter uczelni

W latach 1881–1918 uczelnia lwowska była państwową szkołą austriacką z polskim językiem wykładowym dającą uprawnienia we wszystkich krajach monarchii austro-węgierskiej oraz nieposiadających własnych uczelni weterynaryjnych Bułgarii i Serbii. Przyjazny i tolerancyjny Lwów był bardziej atrakcyjny dla narodów słowiańskich ówczesnego cesarstwa niż niemieckojęzyczny Wiedeń. W latach 1881–1915 we Lwowie studiowało medycynę weterynaryjną 176 cudzoziemców, w tym 100 Czechów, 39 Chorwatów, 22 Bułgarów, 4 Serbów, 3 Morawian, 3 Niemców, 2 Słowenów, 1 Dalmatyńczyk, 1 Słowak i 1 Węgier (1, 3, 4, 8).

Wielonarodowościowa społeczność akademicka przez lata tworzyła charakterystyczną dla lwowskiej uczelni atmosferę tolerancji, bez nacjonalistycznych ksenofobii i z poczuciem więzi z uczelnią (2, 5). Większość Polaków kończących studia we Lwowie przed I wojną światową wykonywała zawód na rodzimym terenie, niektórzy decydowali się na podjęcie pracy w krajach koronnych Cesarstwa Austro-Węgierskiego oraz w Bułgarii (5).

W 1918 r. do Lwowa przybyła duża grupa studentów z terenów później powstałej Jugosławii, aby kontynuować studia rozpoczęte przed wojną na uczelniach niemieckojęzycznych. Wobec narastającego szowinizmu po zakończeniu wojny studenci ci woleli studiować na Akademii Weterynaryjnej we Lwowie. W tym czasie w wielu krajach dawnej monarchii austriackiej nie istniało jeszcze wyższe szkolnictwo weterynaryjne. Przybyli studenci zostali przychylnie przyjęci i otoczeni opieką przez władze Akademii i mogli korzystać ze wszystkich możliwych ulg (4, 10). Życzliwa atmosfera lwowskiej uczelni spowodowała, że do końca lat 20. wielu obcokrajowców decydowało się na studiowanie we Lwowie, mimo istnienia wyższego szkolnictwa weterynaryjnego we własnych krajach. Wielonarodowy charakter uczelni trwał do końca istnienia Akademii Medycyny Weterynaryjnej. Wśród studentów najczęściej byli Ukraińcy, Rosjanie, Żydzi, Rumuni i Gruzini. Nieliczne nacjonalistyczne incydenty, które miały miejsce na terenie uczelni, również w czasie II wojny światowej, nie znalazły poparcia wśród społeczności akademickiej, a dla ich inicjatorów były powodem wstydu (2, 4).

Lwowski Chór Medyków Weterynaryjnych

Kształtowanie międzynarodowego autorytetu uczelni

Pracownicy naukowcy lwowskiej uczelni kształcili się i odbywali staże naukowe za granicą, głównie w Wiedniu, we Francji, w Szwajcarii, Niemczech i nawiązywali międzynarodowe kontakty. Od początku działalności C.K. Szkoły Weterynarii we Lwowie rozpoczęto działania nad osiągnięciem akademickiego poziomu nauczania oraz osiągnięciem prestiżu w naukowym środowisku Austrii i innych krajów europejskich (4, 5, 11).

Wielkim sukcesem okazała się inicjatywa dwóch profesorów lwowskiej uczelni – Józefa Szpilmana i Henryka Kadyiego dotycząca reformy weterynarii i studiów weterynaryjnych w Austrii. Były to wystąpienia na zjazdach austriackich lekarzy weterynaryjnych w latach 1886 i 1892 oraz opublikowanie w 1890 r. przez Kadyiego w języku polskim i niemieckim rozprawy *O potrzebie zasadniczej reformy studiów weterynarii*. Działania te doprowadziły do reformy austriackiego szkolnictwa weterynaryjnego i weterynarii w 1897 r. Podniosło to rangę uczelni i w doprowadziło do zmiany statusu uczelni i nazwy na C.K. Akademia Weterynaryjna we Lwowie (1, 4, 5, 12).

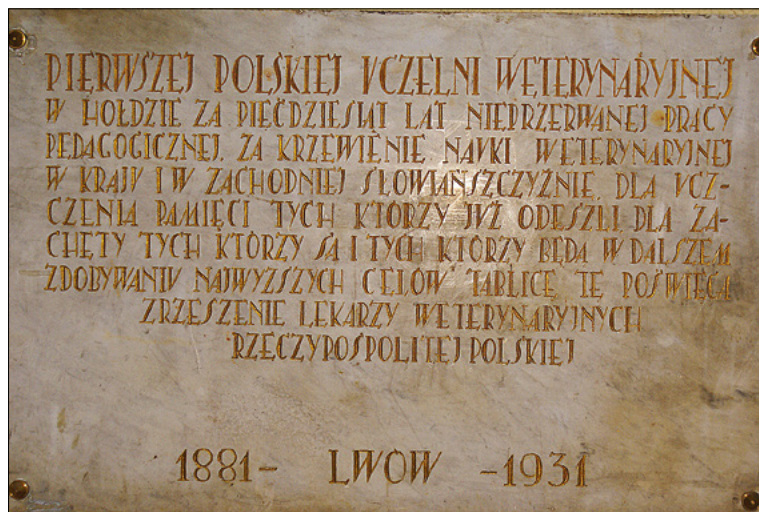
Wysoka ranga uczelni i zagraniczne staże naukowe oraz udział w konferencjach zaowocowały korzystną współpracą zagraniczną. Przedstawiciele lwowskiej uczelni od 1890 r. brali udział we wszystkich międzynarodowych kongresach weterynaryjnych, od V w Paryżu (1890) do XIII w Zurychu (1938) oraz w ważniejszych konferencjach i zjazdach w całej Europie (4, 10, 12). Wyrazem wysokiego prestiżu lwowskiej uczelni było zapraszanie profesorów na wykłady

na uczelniach zagranicznych, np. Alfreda Trawińskiego przez Wydział Weterynaryjny Uniwersytetu w Zurychu, a także członkostwo w stowarzyszeniach międzynarodowych, np. Wacław Moraczewski był członkiem Towarzystwa Chemiczno-Biologicznego w Paryżu, a Antoni Bant Stowarzyszenia Anatomów Francuskich (8, 12).

Profesor Zygmunt Markowski, kontynuując tradycyjne więzi z krajami słowiańskimi południowej Europy sprzed I wojny światowej oraz kontakty z absolwentami lwowskiej uczelni z tych krajów, był jednym z współtwórców Unii Lekarzy Weterynaryjnych Słowiańskich (Union des Veterinaires Slaves). Członkami założycielami stowarzyszenia byli przedstawiciele zawodu weterynaryjnego z: Polski, Czechosłowacji, Bułgarii i Jugosławii. Działalność organizacji polegała na organizowaniu zjazdów, wystaw oraz wydawaniu czasopisma referatowego „Revue Veterinaire Slave”, którego redaktorem naczelnym był przez pewien czas prof. Aleksander Zakrzewski. Unia zaprzestała działalności po aneksji Czechosłowacji w 1938 r. (2, 15).

Wyrazem uznania dla lwowskiej uczelni było zamieszczenie oddzielnej strony z informacją o uczelni w prestiżowym 2-języcznym (angielskim i niemieckim) katalogu „Thierärztliche Instrumente” wydanym przez firmę Hauptner w Berlinie w 1900 r.

Największa promocja uczelni i zawodu lekarso-weterynaryjnego miała miejsce w 1929 r. podczas Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu. Akademia Medycyny Weterynaryjnej zaprezentowała tam bogatą ekspozycję eksponatów prezentujących wszystkie instytuty uczelni oraz ich osiągnięcia. Wystawa trwała od maja do września 1929 r.

Tablica z 1931 r. upamiętniająca 50-lecie założenia uczelni weterynaryjnej we Lwowie

Powszechną Wystawę Krajową zwiedziło 4,5 mln osób, w tym 200 tys. gości zagranicznych, ok. 1000 dziennikarzy z 30 państw oraz liczne delegacje rządowe.

Wybrane osiągnięcia naukowe

W 1890 r. Stanisław Królikowski, profesor chirurgii Akademii Weterynaryjnej, zaproponował oryginalną pionierską metodę dotchawiczego znieczulenia koni. Polegała ona na wkłuciu przez skórę igły do tchawicy

i wprowadzaniu tą drogą środka znieczulającego. Warto zwrócić uwagę, że ten prosty sposób znieczulenia stosowano we Lwowie ponad pół wieku przed wprowadzeniem intubacji u dużych zwierząt (14).

W 1923 r. Kazimierz Szczudłowski opracował metodę blokady nerwów kończyn u koni, czyniąc olbrzymi krok naprzód w trudnej sztuce diagnozowania kulawizn (14).

W 1930 r. Stanisław Michalski opisał dożylnie znieczulenie barbituranem pernoktonem (14).

W 1935 r. Alfred Trawiński w kierowanym przez siebie Zakładzie Nauki o Środkach Spożywczych produkował „wywoływacze” umożliwiające rozpoznanie wągrzycy mózgu i włośnicy. Środki te stosowano z dobrymi wynikami w klinikach neurologicznych z Niemiec, Jugosławii, Chorwacji, Włoch, Szwajcarii, Związku Sowieckiego i Hiszpanii (4).

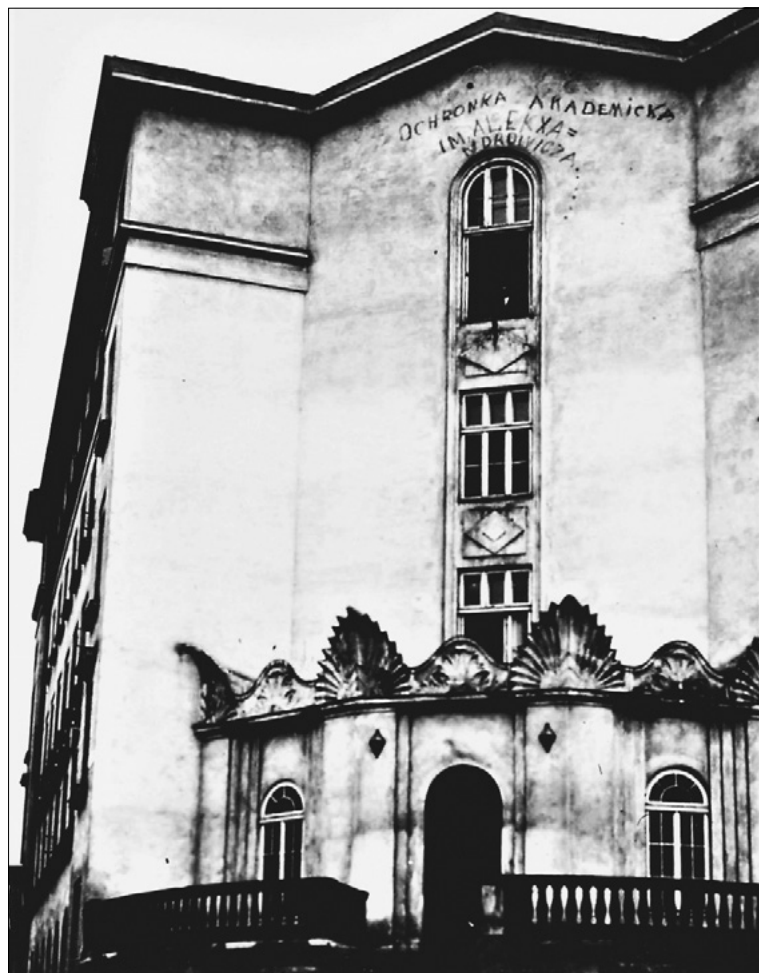
Integracja społeczności weterynaryjnej

Lwowską uczelnię cechowały zawsze silne tendencje stowarzyszeniowe wśród kadry naukowej, studentów i absolwentów, których celem była jedność środowiska weterynaryjnego i dbałość o zapewnienie wysokiej pozycji zawodu lekarza weterynarii w społeczeństwie i administracji państwowej. Z inicjatywy grona profesorów lwowskiej uczelni powstało pierwsze polskie towarzystwo społeczno-zawodowe skupiające członków naszego zawodu: Galicyjskie Towarzystwo Weterynaryjne (1886) przekształcone po uzyskaniu niepodległości w Małopolskie Towarzystwo Lekarzy Weterynaryjnych. Jego organem prasowym stało się pierwsze pismo fachowe „Przegląd Weterynaryjny”, które po 1918 r. jako „Przegląd Weterynaryjny” ukazywało się do wybuchu II wojny światowej (1, 4, 8, 11, 12). Duża część nakładu tego czasopisma do 1914 r. trafiała za granicę do odległych zakątków imperium rosyjskiego. Wydawnictwo to stało się ważnym elementem integrującym rozszarych po świecie polskich lekarzy weterynarii, spełniając rolę ważnego łącznika naukowego i zaznamiającego z tworzącą się we Lwowie polską nomenklaturą weterynaryjną (11).

Poczucie jedności i wzajemnej więzi przejawiało się też w działaniach stowarzyszeń i organizacji studenckich: polskiego Bratniaka, ukraińskiej Watry i czeskiego Kroužek Českých Posluchači Zveřolekarstvi (4, 9). Studenci poszczególnych narodowości często solidarnie się wspierali, np. w 1913 r. wszyscy słuchacze Akademii wsparli protest czeskich kolegów, gdy austriackie władze oświatowe cofnęły im stypendia na rzecz Czechów studiujących w Wiedniu (1, 4, 10).

Najstarszą polską korporacją była Lutyko-Venedya, utworzona w 1921 r. z połączenia dwóch dorpaczkich korporacji: Lutyjcy oraz Venedyi. Obie zrzeszały studentów oraz absolwentów weterynarii i powstały przy Instytucie Weterynaryjnym w Dorpacie: Lutyjcy w 1884 r., a Venedya w 1907 r. We Lwowie Lutyko-Venedya zaszczerpiła polskie tradycje korporacyjne i przyczyniła się do powstania nowych korporacji (4).

Ważną rolę w integracji społeczności weterynaryjnej odegrał istniejący do dziś zlokalizowany poza terenem uczelni na dawnej ulicy Stelmacha pod nr. 1 Dom Studentów Akademii Medycyny Weterynaryjnej.

Dom Studentów Akademii Medycyny Weterynaryjnej przy ulicy Stelmacha

Oddany do użytku w 1927 r., powstał dzięki składkom lekarzy weterynarii z całej Polski. W 2- lub 3-osobowych pokojach mieszkało 150 studentów. W budynku mieściły się kuchnia z jadalnią, pralnie i suszarnie oraz łazienki. Znalazły tu również siedzibę organizacje studenckie i weterynaryjne. W skrzydle budynku, z oddzielnym wejściem, mieściły się mieszkania dla pracowników naukowych.

W budynku mieściła się też reprezentacyjna sala, gdzie odbywały się ważniejsze uroczystości uczelniane, zjazdy, odczyty, spotkania towarzyskie i koncerty. W sali tej 5 czerwca 1931 r. odbyły się uroczystości jubileuszowe z okazji 50-lecia powstania uczelni poprzedzone wmurowaniem tablicy pamiątkowej w portalu nad wejściem do rektoratu.

W domu tym od 1927 r. miał również siedzibę założony w roku akademickim 1923/1924 znany w środowisku muzycznym Lwowski Chór Medyków Weterynaryjnych. Dawał koncerty również poza Lwowem, a jeden z jego ostatnich koncertów odbył się w Lublinie w maju 1939 r.

Reprezentacyjna aula służyła również jako atelier do pamiątkowych grupowych zdjęć studentów, absolwentów i kadry naukowej. Fotografie większej liczby osób wykonywano na schodach przed głównym wejściem do domu akademickiego.

W 1930 r. w domu akademickim umieszczono Bibliotekę Akademii Medycyny Weterynaryjnej, w której znajdował się księgozbiór oraz urządzono wypożyczalnię i czytelnia. Mimo upływu lat i historycznych zawirowań duża część przedwojennych zbiorów bibliotecznych zachowała się do dziś (9).

Działalność społeczna kadry naukowej uczelni

Profesorowie uczelni i lwowscy lekarze weterynarii od czasu powstania uczelni aktywnie włączyli się w działalność patriotyczną, społeczną, kulturalną i popularyzatorską, wzbogacając ją szeregiem własnych inicjatyw.

Byli aktywnymi członkami działających we Lwowie związków i towarzystw, w tym drugiego na świecie założonego w 1876 r. Galicyjskiego Towarzystwa Ochrony Zwierząt (9, 14). Przykładem takiej aktywności jest postać prof. Józefa Szpilmana. Przyczynił się do założenia istniejącego do dziś Towarzystwa Hodowców Drobiu oraz był założycielem i wieloletnim redaktorem czasopisma „Hodowca Drobiu”. Będąc uczniem Roberta Kocha, rozwinął we Lwowie nowoczesną bakteriologię i higienę. Propagował ją nie tylko w szkołach wyższych Lwowa, ale także w szkołach średnich i ludowych oraz wśród ludności miast i wsi, gdzie prowadził działalność popularyzatorską. Był współzałożycielem Towarzystwa Higienicznego i jego organu „Przeгляд Higienicznego”. Opracował apteczkę domową pierwszej pomocy oraz torbę sanitarną. Był propagatorem idei ratownictwa medycznego i wspólnie z baronem Jaromirem Mundy pod patronatem dr. Edwarda Strojnowskiego założył we Lwowie pierwszą stację pogotowia ratunkowego (1893 r.). Pierwszymi dyżurującymi sanitariuszami byli lwowscy studenci weterynarii. Pełnił też obowiązki radnego miasta Lwowa od 1893 r. przez dwie kadencje. Wniósł olbrzymie

zasługi dla poprawy warunków higienicznych w mieście, a tym samym ochrony zdrowia mieszkańców miasta. Z jego inicjatywy zbudowano wodociąg miejski. Badania bakteriologiczne wody wykonywano w Akademii Weterynaryjnej. Był inicjatorem wprowadzenia nadzoru nad targowiskami i oczyszczania miasta. Zajmował się organizacją i wyposażeniem szkół. Znacznie przyczynił się swoją działalnością do poprawy warunków zdrowotnych i zwalczania chorób zakaźnych wśród mieszkańców Lwowa. Z jego inicjatywy zbudowano wodociąg miejski i rzeźnię miejską. Zajmował się organizacją i wyposażeniem szkół. Swoją działalnością znacznie przyczynił się do poprawy warunków zdrowotnych i zwalczania chorób zakaźnych wśród mieszkańców Lwowa. Profesor Szpilman był jednym z wielu darczyńców i inicjatorów budowy pomnika króla Jana III Sobieskiego. Jego nazwisko figuruje pod aktem erekcyjnym tego pomnika. W 1950 r. pomnik przekazano Polsce i od 1965 r. stoi na Targu Drzewnym w Gdańsku (12).

Działalność polskich wykładowców w latach 1939–1944

Okres okupacji sowieckiej (1939–1941)

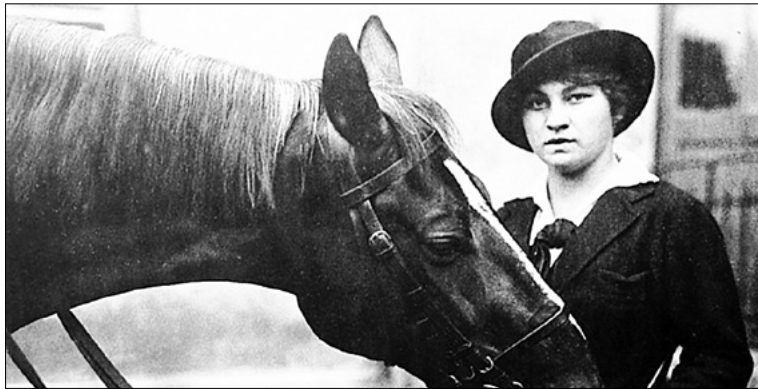
Po nastaniu okupacji sowieckiej uczelnia została przemianowana na Lwowski Instytut Weterynaryjny. Majątek uczelni pozostał nienaruszony, ale rozwiązano organizację społeczno-zawodową. Zatrudniono prawie całe grono przedwojennej ekipy profesorów uczelni, co pozwoliło kontynuować naukę wielu studentom oraz zachować ciągłość tradycji i historii uczelni. W latach 1939–1941 wykłady prowadzili: Antoni Bant, Aleksander Zakrzewski, Władysław Moraczewski, Andrzej Klisiecki, Wincenty Skowroński, Edward Mikulaszek, Zygmunt Markowski, Kazimierz Szczudłowski, Alfred Trawiński, Stanisław Niemczycki, Bronisław Janowski, Grzegorz Poluszyński, Władysław Herman oraz doc. Stefan Grzycki, doc. Edward Hamerski i dr Zofia Sembratowa (2, 4).

Okres okupacji niemieckiej (1941–1944)

- 30 czerwca 1941 – Lwów został zajęty przez armię niemiecką;
- 3 lipca 1941 – aresztowano w mieszkaniu na terenie Domu Akademickiego Studentów Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie i rozstrzelano wraz z grupą lwowskich profesorów na Wzgórzach Wuleckich prof. Edwarda Hamerskiego, kierownika Katedry Chorób Zakaźnych Zwierząt Domowych;
- lipiec 1941 – decyzja niemieckich władz okupacyjnych o zamknięciu wyższych uczelni we Lwowie;

Ekslibris Biblioteki Lwowskiej Akademii Medycyny Weterynaryjnej autorstwa Rudolfa Mękickiego

Helena Bujwid-Jurgielewicz – pierwsza kobieta, która uzyskała dyplom Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie

- **wrzesień 1941** – uczelnię przemianowano na Staatliche Lemberger Tierärztlichen Institute;
- **5 kwietnia 1942 r.** – wznowiono działalność dydaktyczną w ramach Staatliche Tierärztliche Fachkurse zu Lemberg, która trwała do 1944 r.; wykłady i zajęcia prowadzili: Antoni Bant, Stefan Grzycki, Władysław Herman, Bronisław Janowski, Andrzej Klisiecki, Władysław Moraczewski, T. Moraw, Grzegorz Poluszyński, Kazimierz Szczudłowski, Zofia Sembratowa, Wincenty Skowroński, S. Smoliński, Aleksander Zakrzewski, a także dwóch profesorów przedwojennego Wydziału Weterynaryjnego Uniwersytetu Warszawskiego – Konstanty Łopatyński i Piotr Andrijewski;
- **lipiec 1944** – po ponownym nastaniu władzy sowieckiej został reaktywowany Lwowski Instytut Weterynaryjny i zatrudniono profesorów: Antoniego Banta, Stefana Grzyckiego, Władysława Hermana, Bronisława Janowskiego, Władysława Moraczewskiego, Kazimierza Szczudłowskiego, Zofię Sembratową, Wincentego Skowrońskiego, Aleksandra Zakrzewskiego; zjawili się ponownie profesorowie Alfred Trawiński i Edward Mikulaszek;
- **rok akademicki 1944/1945** – był ostatnim w działalności Polaków we Lwowie; w czasie wojny na terenie uczelni prowadzona była działalność konspiracyjna, wzmiankowana chociażby we wspomnieniach prof. Alfreda Senzego, temat ten wymaga jednak badań historycznych i szerszego opracowania, a ze względu na upływ czasu może okazać się zadaniem niezwykle trudnym (4, 2).

Studia weterynaryjne lwowian w niewoli i na emigracji w czasie II wojny światowej

Wrzesień 1939 r. po 58 latach zamknął ostatecznie działalność Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie jako polskiej uczelni, dalszą chlubną kartę uczelni pisali jej absolwenci i studenci rozsiani po całym świecie. Mimo toczącej się wojny lekarze weterynarii i studenci wykorzystywali każdą możliwość, aby kontynuować naukę, wśród nich wielu było absolwentów i studentów Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie.

W niewoli niemieckiej studenci jako jeńcy Oflagu II C w Woldenbergu doksztalali się w ramach działalności dydaktycznej z dziedziny weterynarii zorganizowanej przez asystenta Katedry Epizootologii

Uniwersytetu Warszawskiego por. dr. wet. Eugeniusza Domańskiego (po wojnie profesora).

Wielu studentów medycyny weterynaryjnej i lekarzy weterynarii ze Lwowa po zakończeniu kampanii wrześniowej w 1939 r. przedarło się przez Rumunię do tworzonego we Francji Wojska Polskiego. Po upadku Francji w 1940 r. część polskich żołnierzy została ewakuowana do Wielkiej Brytanii, a inni zostali internowani w Szwajcarii lub dostali się do niewoli niemieckiej (10).

W 1940 r. w Szwajcarii z inicjatywy Polaków powstał Obóz Uniwersytecki dla Internowanych Wintherthur (IHSL) dla polskich żołnierzy. Internowanym studentom zezwolono na kontynuowanie nauki pod specjalnymi rygorami. Studia weterynaryjne odbywały się na Wydziale Medycyny Weterynaryjnej Uniwersytetu w Zurychu. Rozpoczęte studia ukończyli Władysław Głowacz, Antoni Martyniuk i Zygmunt Toczyński. Prace doktorskie obronili: Wilhelm Grüss, Antoni Martyniuk, Zygmunt Moszczeński i Adolf Pępkowski, który pod opieką prof. J. Andreasa ukończył pracę doktorską rozpoczętą we Lwowie w 1937 r. pod kierunkiem prof. Szczudłowskiego (13, 14). Habilitację uzyskał Aleksander Jezierski, który później zasłynął jako twórca prototypu pierwszej szczepionki przeciwko chorobie Heinego-Medina (14).

W Wielkiej Brytanii, dzięki staraniom prof. Stanisława Rungego, prof. Tadeusza Olbrychta, doc. Stanisława Mgleja, dr. Alfreda Ginsberga i dr. Mariana Sołtysa, przy Royal Veterinary College w Edynburgu powstał polski Wydział Medycyny Weterynaryjnej w Edynburgu (działający pod nazwą Komisja Akademickich Studiów Weterynaryjnych), na którym w latach 1943–1948 studiowało 62 studentów. 26 osób, z których nikt nie powrócił do kraju, otrzymało dyplomy lekarza weterynarii (4, 10).

Po zakończeniu II wojny światowej, w myśl postanowień jałtańskich, Lwów znalazł się poza granicami Polski. Rozpoczęły się masowe wysiedlenia na zachód ludności polskiej, w tym pracowników i studentów Akademii Medycyny Weterynaryjnej. Większość z nich kontynuowała pracę lub rozpoczęte studia we Wrocławiu, w Lublinie i Warszawie (9, 10). Chlubną kartę Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie w różnych dziedzinach wiedzy tworzyli przez dziesiątki lat rozsiani po całym świecie jej byli studenci i absolwenci. Sytuacja Polski po II wojnie światowej spowodowała, że ich losy w dużej mierze są nieznane. Prawdopodobnie ostatnim z nich był zmarły w 2018 r. w wieku 106 lat absolwent i doktorant Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie światowej sławy profesor pediatrii w Georgetown University w Waszyngtonie, pionier badań nad mukowiscydozą, profesor Łukasz Kulczycki (15).

Spuścizna materialna po Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie

Po II wojnie światowej na terenie byłej Akademii Medycyny Weterynaryjnej kontynuowano kształcenie lekarzy, korzystając z pozostawionego wyposażenia. Infrastrukturę uczelni powiększono o zabudowania i tereny przejętego byłego klasztoru Sakramentek. Wybudowano nowe gmachy, a niektóre elementy dawnej zabudowy zniszczono.

Na początku lat 70. ubiegłego wieku teren głównego wejścia przejęto pod budowę Komitetu Powiatowego Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego we Lwowie, niszcząc infrastrukturę głównego wejścia oraz ogrodzenie uczelni. W latach 1982–1983 zburzono pod budowę kotłowni doskonale wyposażony zakład rentgenologii z mieszczącą się na piętrze apteką weterynaryjną i muzeum farmakologicznym, którego liczne zbiory przepadły.

Po uzyskaniu niepodległości przez Ukrainę w 1992 r. uczelni przywrócono historyczną nazwę: Lwowska Akademia Medycyny Weterynaryjnej, ostatecznie po kilkukrotnych zmianach od 2007 r. uczelnia nosi nazwę: Lwowski Narodowy Uniwersytet Medycyny Weterynaryjnej i Biotechnologii im. S.Z. Grzyckiego.

Po wojnie na uczelni pozostała garstka naukowców z przedwojennej Akademii Medycyny Weterynaryjnej, którzy z niemałym trudem w niekorzystnych warunkach politycznych kontynuowali pracę poprzedników. Byli to prof. Waclaw Moraczewski, prof. Wincenty Skowroński, doc. dr hab. Stefan Grzycki, asystenci – lek. wet. Leon Zajac, lek. wet. Roman Mikoła, lek. wet. Roman Biłozor oraz lek. wet. Wiktor Hanasiewicz, którym zawdzięczamy ocalenie przed zniszczeniem w czasach sowieckich wielu zbiorów historycznych po dawnej Akademii Medycyny Weterynaryjnej (3).

Mimo upływu lat i historycznych zawirowań duża część zbiorów gromadzonych przez Polaków oraz większość budynków od początków istnienia uczelni zachowała się do dziś. Los tych pamiątek ma kluczowe znaczenie dla polskich lekarzy weterynarii, gdyż w Polsce nie ma zbyt wielu eksponatów związanych z historią lwowskiej weterynarii, co ma duże znaczenie dla naszej tożsamości zawodowej. Lwów jest kolebką polskiej akademickiej medycyny weterynaryjnej i miejscem często odwiedzanym przez studentów i lekarzy weterynarii.

Znajdujące się w zasobach lwowskiej uczelni weterynaryjnej materiały są unikalne i niezwykle cenne nie tylko dla medycyny weterynaryjnej, mogą służyć do badań historycznych. Jednak warunki przechowywania książek i czasopism, zbiorów pomocy naukowych i preparatów oraz ich rozproszenie w różnych budynkach budzą obawy o stan ich zachowania.

Krajowa Rada Lekarsko-Weterynaryjna podjęła działania mające na celu ocalenie tych zbiorów. Zwrócono się o pomoc do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W dniach 14.–18 listopada 2017 r. do Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu Medycyny Weterynaryjnej i Biotechnologii im. S.Z. Grzyckiego udała się delegacja Krajowej Rady Lekarsko-Weterynaryjnej oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w celu rozpoznania i oszacowania zbiorów istotnych dla polskiego dziedzictwa kulturowego przechowywanych w tamtejszych zbiorach. Ze strony lwowskiej uczelni narodził się pomysł utworzenia na uczelni muzeum, gdzie zbiory mogłyby być udostępnione zwiedzającym. Jako lokalizację wskazano pałac Comello przy ul. Piekarskiej 50, leżący po drodze do Cmentarza Łyczakowskiego. Sytuacja ekonomiczna na Ukrainie uniemożliwia jednak sfinansowanie tego przedsięwzięcia, a Krajowa Rada Lekarsko-Weterynaryjna jest samorządem zawodowym bez dotacji państwa

i utrzymuje się ze składek jej członków. Ze względów oczywistych nie posiada też przygotowania merytorycznego, stosownej wiedzy, doświadczenia i środków finansowych do przeprowadzenia przedsięwzięcia, co tym bardziej uzasadnia potrzebę znalezienia instytucji mogącej pomóc w ocaleniu bezcennych dla naszego zawodu zbiorów. Obecnie realizowany jest przez Lubelską Izbę Lekarsko-Weterynaryjną, Podkarpacką Izbę Lekarsko-Weterynaryjną oraz lwowską uczelnię niskobudżetowy projekt ze środków unijnych, który w pewnym stopniu przyczyni się do digitalizacji historycznych zbiorów. Będzie to miało znaczenie dla popularyzacji wiedzy o polsko-ukraińskim dziedzictwie historycznym Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie.

Piśmienictwo

1. Perenc A.: *Historia lecznictwa zwierząt w Polsce*. Wydanie II, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław Warszawa 1958.
2. Senze A.: Wspomnienia z tamtych lat. *Cracovia – Leopoldis* 2007,1, 21–25;2,12–16; 3,12–16,45–46;4,14–16,74–77.
3. Gamota A.: Historia lwowskiej uczelni i ocalenie jej zasobów historycznych. *Materiały konferencji historycznej „Dawna medycyna i weterynarii”*. Praca zbiorowa pod redakcją M. Z. Felsmana i wsp., Chełmno 2011, 449–454.
4. Sroka S.T.: *Nauki weterynaryjne we Lwowie do roku 1945*. Instytut Europejski Studiów Społecznych, Rzeszów 1999.
5. Wróblewski Z. Felsmann M.Z., Szarek, J. Strzyszewska: Geneza powstania Lwowskiej Szkoły Weterynaryjnej – działania administracyjne. W: *Zbiornik prac Mizhnarodnoi ukrainsko-polskoi konferencii „Istoria rozwytku weterinarnoi nauki i oswity u Lwowi (1784–1914)”*, 50–55, Lwów 2012.
6. Kulczycki W.: Wspomnienia z pierwszych lat lwowskiej uczelni weterynaryjnej *Przegląd Weterynaryjny* 1932, 6, 299–307.
7. Zakrzewski A.: *Z dziejów Przeglądu Weterynaryjnego. Przegląd Weterynaryjny*, Wydanie jubileuszowe, Lwów, 1936, 11.
8. Sysa P., Wróblewski Z. Gamota A., Wiśniewski J.: Zarys losów Lwowskiej Szkoły Weterynaryjnej. W: *Zbiornik prac Mizhnarodnoi ukrainsko-polskoi konferencii „Istoria rozwytku weterinarnoi nauki i oswity u Lwowi (1784–1914)”*;73–78, Lwów 2012.
9. Wróblewski Z., Gamota A., Sysa P., Vynjarska A.: Międzynarodowy charakter polskojęzycznej lwowskiej uczelni weterynaryjnej. W: *Materiały międzynarodowej polsko – ukraińskiej konferencji „Lwowska Akademia Medycyny Weterynaryjnej – historyczne dziedzictwo weterynaryjnej medycyny narodów Europy środkowej*, Lwów 30.11.2018–01.12.2018.
10. Wróblewski Z., Gamota A.: Wkład profesora Stanisława Królikowskiego w rozwój polskiego akademickiego szkolnictwa weterynaryjnego. *Życie Wet.* 2017,92, 604–609.
11. Gamota A., Wróblewski Z.: Profesor Józef Szpilman, pierwszy rektor Akademii Weterynaryjnej we Lwowie. *Życie Wet.* 2017,92, 759–761.
12. Pospischil A.: Alexander Jezierski (1909–1991), veterinarian and pioneer an oral polio vaccine (OPV). *43 International Congress of the World Association for the History of Veterinary Medicine*, Bergen, Norway 7–8 June 2018.
13. Pospischil, A., Häslar, Kowalewski M.P.: Historia polskich lekarzy weterynarii internowanych w Szwajcarii w latach 1940–1947. *Życie Wet.* 2016,91, 445–455.
14. Ratajczak K.: *Anestezjologia weterynaryjna*. PWRiL, Warszawa 1985, s. 18–21.
15. www.wojskonews.pl/article,w_wieku_106_lat_zmarl_prof_lukas_z_kulczycki_19112018.html 2018.06.01

Artykuł powstał w ramach projektu

Nowatorskie podejście do dziedzictwa historycznego: dziedzictwo naukowe medycyny weterynaryjnej polsko-ukraińskiego pogranicza. Umowa grantowa PLBU.01.01.00-UA-1055 / 20–00 w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska – Białoruś – Ukraina 2014–2020 Europejskiego Instrumentu Sądziectwa.

Lek. wet. Zbigniew Wróblewski,
e-mail: zbigniewwroblewski04@gmail.com